
-Organizacioni odbor savjetovanja-

Broj: 36/25

Sarajevo, 05.06.2025. godine

IZVJEŠTAJ, ZAKLJUČCI I PREPORUKE SA XXIII SAVJETOVANJE IZ KRIVIČNOPRAVNE OBLASTI

**„NEZAVISNOST PRAVOSUĐA U BOSNI I HERCEGOVINI SUOČAVANJE SA
KRIMINALOM BUDUĆNOSTI – AI I KRIVIČNO PRAVO“**

Neum, hotel „Zenit“, od 02 do 05. juni/lipanj 2025. godine

U V O D

U periodu 02.06. do 05.06.2023. godine u Neumu - hotel „Zenit“, održano je XXIII savjetovanje iz krivične oblasti pod radnim naslovom „*Nezavisnost pravosuđa u Bosni i Hercegovini suočavanje sa kriminalom budućnosti – AI i krivično pravo*“. Savjetovanju je prisustvovalo 432. (četiristotinetridesetidva) učesnika koje su činili sudije, tužioci, advokati, predstavnici ministarstava pravde entiteta i kantona, zastupnici iz Zavoda za pružanje pravne pomoći, pravobranioci, predstavnici izvršne i zakonodavne vlasti, članovi akademske zajednice, pripadnici ministarstava unutrašnjih poslova, predstavnici međunarodnih organizacija i drugi pravници koji se prave krivičnim pravom iz cijele BiH.

Savjetovanje je organizovalo Udruženje sudija/sudaca Federacije Bosne i Hercegovine zajedno sa Centrom za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine, Centrom za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj, Ministarstvom pravde Bosne i Hercegovine, Udruženjem sudija Republike Srpske, Udruženjem sudija Bosne i Hercegovine, Udruženjem žena sudija Bosne i Hercegovine, Udruženjem sudija Suda Bosne i Hercegovine, Udruženjem sudija Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Udruženjem tužilaca/tužitelja Federacije Bosne i Hercegovine, Udruženjem tužilaca Republike Srpske, Udruženjem tužilaca Bosne i Hercegovine, Advokatskom komorom Federacije Bosne i Hercegovine, Advokatskom komorom Republike Srpske, Pravosudnom komisijom Brčko Distrikta BiH.

Savjetovanje je organizovano uz podršku UNODC – Ured Ujedinjenih naroda za drogu i kriminal, Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom, AIRE Centar, Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine i Akademije evropskog prava (ERA). Sve navedene institucije su imali svoje panele na Savjetovanju i pružili podršku u organizaciji ovogodišnjem Savjetovanju. Podršku savjetovanju je pružila Sudska policija Federacije Bosne i Hercegovine u osiguranju događaja.

Rad savjetovanja je održavan kroz panel zasjedanja (plenarno zasjedanje) 03.06. i 05.06.2025. godine te kroz rad radnih grupa 04.06.2025. godine.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE PO PANELIMA I RADNIM GRUPAMA

UTORAK 03.06.2025.GODINE
(PLENARNO ZASJEDANJE)

Otvaranje Savjetovanja 09:00 – 09:30

Savjetovanje su otvorili **Elis Sultanić**, predsjednik Udruženja sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine; **Sanin Bogunić**, Predsjednik Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine, **Davor Bunoza**, Ministar pravde Bosne i Hercegovine, **Vedran Škobić**, Ministar pravde Federacije Bosne i Hercegovine, **Miloš Bukejlović**, Ministar pravde Republike Srpske, **Almir Tabaković**, Direktor Centra za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine i **Slobodan Zec**, Direktor Centra za edukaciju sudija i javnih tužilaca Republike Srpske;

I SESIJA: 09:15 – 11:15

Moderatori: **Veselinka Ivanović**, Udruženje sudija Republike Srpske, sutkinja Okružnog suda Istočno Sarajevo i **Elis Sultanić**, Udruženje sudija/sudaca u Federaciji BiH, sudija Kantonalnog suda u Mostaru;

Panelisti: **Davor BUNOZA**, Ministar pravde Bosne i Hercegovine; „*Reforma pravosuđa u BiH kao uvjet za ulazak u EU - donošenje novog Zakona o VSTV-u*“; **Vedran ŠKOBIĆ**, Ministar pravde Federacije Bosne i Hercegovine „*Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona Federacije BiH, novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji i nasilja prema ženama u Federaciji BiH i Prijedlog zakona o notarskoj službi u Federaciji BiH*“; **Sanin BOGUNIĆ**, Predsjednik Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine „*Prijedlog zakona o VSTV-u, i aktuelnosti oko obrasca o izvještaju o imovini nosilaca pravosudnih funkcije*“; **Elis Sultanić**, Predsjednik Udruženje sudija/sudaca Federacije BiH „*Aktivnosti Udruženja u poboljšanju i unapređenju statusa nosilaca pravosudnih funkcija*“ **Blanka JAVORAC – ZAVRŠEK**, Direktorica Centra za obrazovanje u pravosuđu, Ministarstvo za pravosuđe, Republika Slovenija „*Odgovornost i transparentnost pravosudnih institucija – sudska praksa EU*“; **Dražen Tripalo**, sudija Vrhovnog suda Republike Hrvatske „*Transparentnost rada pravosuđa – iskustva Republike Hrvatske*“

Zaključci:

Ubrzati aktivnosti na donošenju Zakona o VSTV-u BiH, i ostalih zakona i pratećih podzakonskih akata koji prate te zakone.

U cilju otvaranja kontinuiranog dijaloga o svim bitnim pitanjima vezanim za pravosuđe, zaključeno je da je neophodno osigurati partnersku saradnju i stalnu komunikaciju između VSTV-a BiH i strukovnih udruženja sudija i tužilaca.

II SESIJA: 11:45 – 14:00

Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine i Vrhovni sud Republike Srpske

Moderatori: **Nebojša Savić**, Udruženje sudija Brčko Distrikta BiH, sudija Osnovnog suda Brčko Distrikta BiH i **Mila Antelj**, Načelnica Sektora za stručno usavršavanje iz krivičnopravne oblasti CEST RS

Panelisti: **Dr. sci. Ljiljana Filipović**, Predsjednica krivičnog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije BiH, „*Krivična djela udruživanja radi činjenja krivičnih djela u praksi Vrhovnog suda Federacije BiH*“; **mr. Božidarka Dugonjić**, sutkinja Vrhovnog suda Federacije BiH, „*Praksa Vrhovnog suda Federacije BiH u vezi propusta prvostepenog suda pri odlučivanju o prijedlozima i prigovorima stranaka*“; **Emir Neradin**, sudija Vrhovnog suda Federacije BiH, „*Privremeno oduzimanje predmeta kao radnja dokazivanja u praksi Vrhovnog suda Federacije BiH*“; **Sedin Idrizović**, sudija Vrhovnog suda Federacije BiH, „*Pravo na upotrebu jezika i pisma u praksi Vrhovnog suda Federacije BiH*“; **Prof. dr Veljko Ikanović**, sudija Vrhovnog suda Republike Srpske, „*Simbioza korupcije, organizovanog kriminala i pojedinih krivičnih djela protiv životne sredine*“; **Svetlana Marić**, sutkinja Vrhovnog suda Republike Srpske, „*Ispitivanje osumnjičenog - posljedice koje može imati nepropisno ispitivanje osumnjičenog u toku suđenja*“.

Dr. sci. Ljiljana Filipović, Predsjednica krivičnog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije BiH, „Krivična djela udruživanja radi činjenja krivičnih djela u praksi Vrhovnog suda Federacije BiH“

Zaključci:

- 1) Neophodno je **hitno** razmotriti potrebu izmjene krivičnog zakonodavstva FBiH u vezi sa sljedećim pitanjima koja se odnose na krivično djelo Udruživanje radi činjenja krivičnih djela iz člana 340. KZ FBiH:
 - opravdanost kriminaliziranja udruživanja tri ili više osoba u cilju učinjenja bilo kojeg krivičnog djela propisanog zakonom u Federaciji tj. neovisno od težine krivičnog djela u cilju čijeg učinjenja je izvršeno udruživanje,
 - opravdanost propisivanja iste kazne za samo udruživanje radi činjenja krivičnih djela neovisno od težine krivičnih djela propisanih zakonom u Federacije u cilju čijeg činjenja je udruživanje izvršeno,
 - opravdanost propisivanja iste kazne za organiziranje odnosno postajanje članom bilo kojeg oblika kriminalnog udruženja.
- 2) Neophodno je **hitno** razmotriti potrebu izmjene krivičnog zakonodavstva FBiH u vezi sa opravdanošću postojanja svih sada u zakonu propisanih oblika kriminalnog udruživanja.
- 3) Neophodno je **hitno** razmotriti potrebu izmjene krivičnog zakonodavstva FBiH u vezi sa adekvatnošću zakonskih rješenja koja se odnose na kriminaliziranje učinjenja krivičnog djela u sastavu određenog oblika kriminalnog udruženja – konkretno adekvatnost zakonskih rješenja u okviru krivičnog djela Organizirani kriminal iz člana 342. KZ FBiH i drugih krivičnih djela kod kojih je učinjenje krivičnog djela u sastavu određenog oblika kriminalnog udruživanja kvalifikatorna okolnost.

mr. Božidarka Dugonjić, sutkinja Vrhovnog suda Federacije BiH, „Praksa Vrhovnog suda Federacije BiH u vezi propusta prvostepenog suda pri odlučivanju o prijedlozima i prigovorima stranaka“

Zaključak:

Odlučivanje o prijedlozima i prigovorima stranaka i branitelja, zakonska je obaveza suda u svakoj fazi krivičnog postupka. Ona podrazumijeva prije svega da sud donese odluku o postavljenom prijedlogu ili prigovoru, a potom i da, ukoliko prijedlog odbije, ili prigovor ocijeni neosnovanim, navede razloge za takav svoj stav. Pri tome, razlozi kojima se sud rukovodio pri donošenju takvih odluka, moraju biti jasni i određeni, te dati u odnosu na konkretno postavljeni prijedlog ili prigovor. Ukoliko sud tako ne postupi, čini bitnu povredu odredaba krivičnog postupka koja će proizvesti ukidanje prvostepene odluke ukoliko se na nju ukaže žalbom. Također je važno zaključiti da, iako ZKP FBiH ne propisuje izričito pravo stranaka i branitelja da iznose prigovore, ono je sastavni dio načela kontradiktornosti koje je kroz niz odredbi tog zakona u isti inkorporirano, pa sud nije ovlašten da zabrani strankama isticanje prigovora. Naposljetku, kako bi se u što je moguće većoj mjeri preduprijedilo učinjenje ovakvih bitnih povreda odredaba krivičnog postupka, **važno je redovno i pažljivo pratiti i evidentirati prijedloge i prigovore stranaka, da bi se u odgovarajućem momentu o istima prije svega donijela odluka, a ukoliko su odbijeni, da bi se o takvoj odluci dali i odgovarajući razlozi.**

Emir Neradin, sudija Vrhovnog suda Federacije BiH, „Privremeno oduzimanje predmeta kao radnja dokazivanja u praksi Vrhovnog suda Federacije BiH“

Zaključak:

Sudska praksa VSFBiH, kao najviseg suda u FBiH, u vezi radnje dokazivanja privremenog oduzimanja predmeta, od značaja je za tumačenje relevantnih odredaba ZKP FBiH koje regulišu ovu radnju dokazivanja. S tim u vezi je poznavanje aktuelne sudske prakse od posebnog značaja sudijama i tužiteljima za pravilno i na sudskoj praksi zasnovano tumačenje zakonskih odredbi, kao i efikasno postupanje u krivičnim postupcima. Preporuka je sudijama i tužiteljima aktivno praćenje sudske prakse.

Sedin Idrizović, sudija Vrhovnog suda Federacije BiH, „Pravo na upotrebu jezika i pisma u praksi Vrhovnog suda Federacije BiH“

Zaključci:

Odredbe člana 9. stavovi 2. i 3. ZKP FBiH propisuju, kao što je ranije istaknuto, da će se, ako osoba ne razumije jedan od službenih jezika BiH odnosno FBiH, osigurati usmeno prevođenje onoga što ona odnosno drugi iznose, kao i isprava i drugog pisanog dokaznog materijala, a o tim pravima poučit će se prije prvog ispitivanja. Uslijed ovakvog zakonskog određenja, u praksi se dešavaju propusti u osiguranju prava na besplatno prevođenje od strane sudskog tumača, kada organi u krivičnom postupku, prije prvog ispitivanja,

preduzimaju hitne radnje koje ne trpe odlaganje, kao npr. pretres osumnjičenog prilikom lišenja slobode, a koji ne poznaje jedan od službenih jezika u BiH ili privremeno oduzimanje predmeta od takvog sumnjičenog bez naredbe, pri čemu se prilikom preduzimanja tih radnji sačinjavaju i zapisnik o pretresu osumnjičenog i potvrde o privremenom oduzimanju predmeta te se od osumnjičenog zahtijeva da potpiše te dokumente a, u konačnici, tek prilikom prvog ispitivanja osumnjičenom se osigura prisustvo sudskog tumača. Kako bi se izbjegli ovakvi propusti u praksi, a polazeći od ranije istaknutih rješenja sadržanih u praksi ESLJP i Direktivi, bilo bi opravdano da se propiše obaveza organa u krivičnom postupku da osumnjičenog odnosno optuženog koji ne razumije jedan od službenih jezika BiH odnosno FBiH, bez odlaganja, od momenta kada je obaviješten da je osumnjičen odnosno optužen za učinjenje krivičnog djela, pouče o njihovom pravu na besplatno prevođenje od strane sudskog tumača.

Također, citirana zakonska odredba trebala bi sadržavati i obavezu za organe u krivičnom postupku da osumnjičenom odnosno optuženom koji ne razumije jedan od službenih jezika BiH odnosno FBiH, bez odlaganja, od momenta kada su obaviješteni da su osumnjičeni odnosno optuženi za učinjenje krivičnog djela, omogućiti usmeno prevođenje od strane sudskog tumača izjava, isprava i pisanog dokaznog materijala, kako bi se osiguralo djelotvorno ostvarivanje prava na odbranu. Takvim rješenjima bi se potpunije osigurala zaštita prava na odbranu još prilikom prvog ispitivanja.

Odredbom člana 10. stav 3. ZKP FBiH, propisano je pravo na pismeni prevod pismena i podnesaka od strane sudskog tumača samo za osobu koja je lišena slobode ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju, odnosno obaveznom liječenju od ovisnosti. Pri tome, kao što je već istaknuto, u ovoj odredbi, kao i u drugim odredbama ZKP FBiH, nije propisana obaveza organa u krivičnom postupku da, osim pismena i podnesaka, osiguraju pismeni prevod isprava i drugog pisanog dokaznog materijala. Slijedeći ranije spomenuta rješenja iz prakse ESLJP ali i Direktive, bilo bi opravdano da se propiše obaveza organa u krivičnom postupku da svakom osumnjičenom odnosno optuženom koji ne razumije jezik, u razumnom roku osigura pisani prevod svih isprava bitnih za ostvarivanje njihovih prava na odbranu i prava na pravičan postupak. Na ovaj način bi se pravo na besplatno prevođenje od strane sudskog tumača odnosilo na svaku osobu koja je osumnjičena odnosno optužena za krivično djelo, a ne razumije jedan od službenih jezika u BiH odnosno u FBiH, tako da bi organi koji učestvuju u krivičnom postupku imali određene kriterije i okvire u pogledu obima i vremena pismenog prevođenja od strane sudskog tumača.

U konačnici, kako bi se u većoj mjeri osigurala zaštita prava na prevođenje od strane sudskog tumača, a s druge strane, spriječila zloupotreba tog prava, bilo bi potrebno da u ZKP FBiH bude propisan i postupak po kojem bi se osumnjičeni odnosno optuženi mogao obraćati sudu sa zahtjevom za prevođenje dokaznog materijala koji mu nije preveden, te da protiv odluke suda o tom zahtjevu ima pravo žalbe. Time bi se dodatno osigurala zaštita prava na prevođenje od strane sudskog tumača, a s druge strane spriječila zloupotreba tog prava.

Prof. dr Veljko Ikanović, sudija Vrhovnog suda Republike Srpske, „Simbioza korupcije, organizovanog kriminala i pojedinih krivičnih djela protiv životne sredine“

Zaključci:

Zaštita životne sredine putem krivičnog prava u Bosni i Hercegovini nije zadovoljavajuća s obzirom na jačinu ugrožavanja i spregu sa koruptivnim krivičnim djelima i organizovanim kriminalitetom. Zakonodavni okvir još uvijek zaostaje za zahtjevima koji se stavljaju pred države članice i one koje pretenduju na članstvo u Evropskoj uniji. Zaostajanje je značajno kako u pogledu dijapazona radnji i ponašanja koja predstavljaju krivična djela protiv životne sredine, tako i u krivičnim sankcijama koje ne sadrže posebne mjere kojima se nalaže obnavljanje životne sredine i otklanjanje njenog narušenog kvaliteta, naknada štete kojom se stimulise optuženi da zbog blažeg kažnjavanja uspostavlja ranije stanje i slično.

Visina zapriječenih kazni i njihov raspon za pojedina krivična djela nije zadovoljavajuće postavljen ni kod ovog broja krivičnih djela. Propisane kazne moraju značajno povišiti posebni maksimum kazni zatvora i novčanih kazni za pojedina krivična djela. Kvalifikovani oblici u Krivičnom zakoniku Republike Srpske su restriktivno propisani samo za dva djela počinjena zloupotrebom službenog položaja dok je težina posljedice tim oblicima obuhvaćena u nekoliko krivičnih djela.

Osnovni zaključak jeste da uređenje krivičnih djela protiv životne sredine u domaćem krivičnom zakonodavstvu jeste dobra polazna osnova koja je djelimično usklađena sa pravom Evropske unije ali koja traži da se u mnogim segmentima dopuni i proširi. Na taj način bi se dobila potpunija zaštita životne sredine, primjerena savremenom kriminalitetu koji u svom sadržaju tretira i Direktiva. Ovo se posebno odnosi na koruptivne radnje i organizovani kriminalitet jer te radnje treba da budu ugrađene u dispoziciju krivičnih djela

protiv životne sredine, sa propisanim krivičnim sankcijama koje tome odgovaraju, a ne da se moraju prethodno izvoditi iz drugih dijelova krivičnog zakona, drugih krivičnih djela, zbog toga često ostajući van domašaja krivičnog gonjenja.

S obzirom na značaj životne sredine, sve veće ugrožavanje i napade na nju, nepopravljivu štetu koju joj nanosi ekološki kriminalitet, spregu krivičnih djela protiv životne sredine, koruptivnih krivičnih djela i organizovanog kriminaliteta, zakonodavac je iz nepoznatih razloga neopravdano zanemario ovu grupu krivičnih djela. Brojne izmjene krivičnog zakonodavstva su samo površno dodirnule ova krivična djela i ona su ostala zarobljena u prošlosti klasičnog poimanja ove materije. Zaštita putem krivičnog prava mora se obezbijediti korjenitim i sveobuhvatnim izmjenama pozitivnog zakonodavstva zasnovanog na najnovijim dostignućima nauke krivičnog prava, uz uvažavanje uporednopravnog zakonodavstva i komunitarnog prava. Ovakav pristup ne smije da čeka otvaranje određenih pregovaračkih poglavlja u pristupu Evropskoj uniji već treba da bude izraz svijesti i volje domaćeg zakonodavca o nužnosti da se ovo opšte dobro zbog dobrobiti svih blagovremeno zaštiti na odgovarajući način.

Svetlana Marić, sutkinja Vrhovnog suda Republike Srpske, „Ispitivanje osumnjičenog - posljedice koje može imati nepropisno ispitivanje osumnjičenog u toku suđenja,,

Zaključci:

1. Prezentacijom teme na XXIII savjetovanju iz krivične oblasti Neum 2025. i njenom publikacijom u stručnom časopisu je ostvaren cilj sa kojim je izvršen i zbog ove teme, tj. šira profesionalna zajednica je upoznata sa ovom temom i različitom sudskom praksom, te je razvijen dijalog među sudijama, u kojem su učestvovali i tužioci i advokati, što očekujemo da će doprinijeti ujednačavanju sudske prakse u Bosni i Hercegovini.
2. Razmatrani su razlozi koji su doveli do različite sudske prakse i odluka sudova u slučajevima kad osumnjičenom prilikom ispitivanja nije omogućeno da se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji ga terete, shodno članu 6. stav 2. Zakona o krivičnom postupku, što je po jednom stanovištu sudova (u FBiH, BD BiH i Sudu BiH) okolnost koja isključuje krivično gonjenje i u fazi suđenja dovodi do donošenja presude kojom se optužba odbija, a po drugom stanovištu sudova (u RS) je to razlog zbog kojeg se na ovom iskazu osumnjičenog, kao nezakonitom dokazu, ne može zasnivati sudska odluka, kako to i propisuju svi zakoni o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini.
3. Uočeno je da ovako različita pravna shvatanja, koja su dovode do različitog odlučivanja sudova u Bosni i Hercegovini u predmetima u kojima su optuženi u istoj procesnoj situaciji, tako da se prema jednima donosi formalna presuda kojom se optužba odbija, dok se prema drugima donosi meritorna presude, kojom se oslobađaju od optužbe ili oglašavaju krivim i osuđuju, ukazuju na nejednak tretman optuženih lica u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, što urušava povjerenje javnosti u rad sudova u Bosni i Hercegovini i neprihvatljivo je sa aspekta poštovanja ljudskih prava, garantovanih Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, čija je primjena ustavna obaveza svih domaćih pravosudnih organa.
4. Razmatrani su primjeri iz sudske prakse svih najviših sudova u Bosni i Hercegovini, kao i relevantna praksi Evropske komisije i Evropskog suda, sa aspekta poštovanja minimalnih prava odbrane iz člana 6 stav 3. Evropske konvencije, u kojima su zauzeti stavovi da se radi o garancijama koje odražavaju pojam pravičnog suđenja, čiji je imanentni cilj da osiguraju ili doprinesu osiguranju pravičnosti krivičnog postupka kao cjeline i da se ove garancije, koje same sebi nisu cilj, moraju tumačiti u svjetlu prava optuženog na odbranu i funkcije koje imaju u kontekstu cjelokupnog postupka.
5. Tema ovog rada, pod nazivom - domašaj prava osumnjičenog iz člana 6. stav 2. ZKP RS, ZKP FBiH, ZKP BiH i ZKP BDBiH u vezi sa članovima 233. stav 5. ZKP RS, 240. stav 5. ZKP FBiH i 225. stav 6. ZKP BiH i ZKP BDBiH, razmatrana je i na sjednici Panela za ujednačavanje sudske prakse iz krivične oblasti, održanoj u 12. i 13. maja 2025. godine u Sarajevu, ali nije došlo do približavanja stavova, tako da je neophodno preduzimati daljnje aktivnosti na prevazilaženju razlika u odlučivanju sudova u Bosni i Hercegovini na koju je autor teksta ukazala, a Organizacioni odbor savjetovanja prepoznao kao aktuelnu i važnu temu iz krivične oblasti.

III Sesija: 14:15 – 15:00

Sud Bosne i Hercegovine

Moderator: Davorin Jukić, Udruženje sudija Suda BiH, sudija Suda Bosne i Hercegovine;

Panelisti: Tatjana Kosović, sutkinja Suda Bosne i Hercegovine, „Protuzakonito formiranje i pridruživanje stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama iz čl. 162 B Krivičnog zakona BiH – posebno povratak ratnika, pripadnika ISIL-a“; Tanja Curović, sutkinja Suda Bosne i Hercegovine; „Pravni okvir i praksa sudova u procesuiranju krivičnog djela Trgovina uticajem“; Zoran Božić, sudija Suda Bosne i Hercegovine, „Iskustva u pružanju podrške svjedocima pred Sudom Bosne i Hercegovine“

Tatjana Kosović, sutkinja Suda Bosne i Hercegovine, „Protuzakonito formiranje i pridruživanje stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama iz čl. 162 B Krivičnog zakona BiH – posebno povratak ratnika, pripadnika ISIL-a“

Zaključci:

Pandemija corona virusom tokom 2020. godine je zaustavila i usporila dalji povratak državljana Bosne i Hercegovine sa ratišta Sirije i Iraka, odnosno iz kampova koalicijskih snaga, te kada su ponovo započele aktivnosti oko povratka državljana Bosne i Hercegovine iz Sirije, došlo je do globalnih političkih i vojnih promjena i ratova što je usporilo povratak.

Posebno imajući u vidu da još jedan određeni veći broj žena i djece, kao i pripadnika stranih vojnih ili paravojnih ili parapolicijskih snaga, državljana BiH, čeka povratak ili deportaciju u BiH. U stalnom momentu moramo biti spremni da sve te zadatke i situacije koje nas očekuju i dalje rješavamo u skladu sa svim pozitivnim zakonskim propisima. Dalje su aktivnosti sa svim ostalim institucijama u provođenju odgovarajućeg postupanja prema povratnicima, kako bi se radilo na deradikalizaciji i resocijalizaciji.

Bosna i Hercegovina i dalje unapređuje svoj doprinos borbi protiv terorizma, prihvaćajući sve Rezolucije, te donošenje novih zakona, i u izmjenama i dopunama pozitivnih zakonskih propisa i Strategije za prevenciju i borbu protiv terorizma od 2021. do 2026. godine.

Sve aktivnosti pravosudnih i drugih relevantnih organa Bosne i Hercegovine su vođene sa potrebom za inkriminisanjem pojave učešća stranih boraca, državljana Bosne i Hercegovine u sukobima u inostranstvu, imajući u vidu da navedena pojava može da proizvede ozbiljne bezbjedonosne implikacije, te da se posljedice ratnih sukoba mogu loše odraziti i na Bosnu i Hercegovinu.

Tanja Curović, sutkinja Suda Bosne i Hercegovine, „Pravni okvir i praksa sudova u procesuiranju krivičnog djela Trgovina uticajem“

Zaključno razmatranje:

Kao i kod većine koruptivnih krivičnih djela postoje brojne poteškoće pri otkrivanju krivičnih djela trgovine uticajem jer se radi o tipičnom krivičnom djelu “bez žrtve”. Naravno, žrtve u širokom društvenom kontekstu postoje jer trgovina uticajem derogira pravni sistem, uspostavlja i održava nejednakost i narušava pravnu sigurnost građana. Kako se najčešće radi o konsenzualnom krivičnom djelu, postoji uvjerenje da je mnogo veći broj krivičnih djela koja su realno izvršena nego što je broj takvih delikata koji su predmetom krivičnih postupaka. Međutim, zamijena krivičnog djela Protivzakonito poredovanje, krivičnim djelima “Trgovina uticajem”, sa širom lepezom radnji izvršenja i potencijalnih izvršilaca napravljen je značajan korak ka djelotvornijem suzbijanju još jednog oblika koruptivnog ponašanja. Sa druge strane, brojnost potencijalnih radnji izvršenja i pojedinih svojstava izvršilaca stvorile su dileme u definisanju i tumačenju istih. S tim u vezi, zadatak je sudske prakse da na suštinske dileme koje se pojavljuju u postupcima pruži odgovore, na što ukazuju i interpretirani primjeri ovog rada.

Zoran Božić, sudija Suda Bosne i Hercegovine, „Iskustva u pružanju podrške svjedocima pred Sudom Bosne i Hercegovine“

Zaključak:

Mehanizam podrške svjedocima prije, tokom i nakon davanja izjave i svjedočenja se počeo razvijati u Bosni i Hercegovini od 2005. godine. Uspostavljanje Odjeljenja za podršku svjedocima pri sudovima omogućilo je pružanje stručne psihološke i druge pomoći svjedocima najtežih krivičnih djela posebno svjedocima ratnog zločina na području Bosne i Hercegovine. Danas poslije dvadeset godina djelovanja odjel za podršku svjedocima postao je bitan element pravosudnog sistema Bosne i Hercegovine. Kao što sam ranije naveo u Bosni i Hercegovini su oformljena dvadeset i dva (22) Odjeljenja za podršku svjedocima u sudovima

i tužilaštvima na državnom i entitetskom nivou kako bi se osigurala multidisciplinarna podrška vulnerabilnim svjedocima. Saradnja i kontinuirana komunikacija između odjela na svim nivoima je neophodna i u interesu je svjedoka te se stoga može smatrati i obavezujućom.

Uloga i značaj Odjeljenja za podršku svjedocima se očituje kroz efikasniji rad suda. Praksa je pokazala a odjel je dokazao da je opravdao svoj rad kroz, između ostalog, veću motivisanost svjedoka za učešće u sudskim procesima. Stručne osobe kroz psihološku podršku utiču na smanjenje prvobitne uznemirenosti i nelagode izazvane svjedočenjem i strahom od nepoznatog. Moramo znati da je uloga odjela za podršku svjedocima da, u kontaktu sa njima, budu prisutni i podržavajući u svakom njihovom koraku prolazeći kroz pravosudni postupak. Za nekoga ko je preživio izuzetno stresno ili traumatsko iskustvo, u specifičnim okolnostima ratnih dešavanja to predstavlja veliki „izazov“ za psihofizičko stanje osobe. Osobe koje imaju traumatsko iskustvo i svjedokom su nekog traumatskog događaja svjedočeći nerijetko prolaze kroz proces retraumatizacije, gdje je njihova priča obojena emocijama i ponašanjem onako kako su ga tada doživjeli. Suportivne aktivnosti djeluju u fazi pripreme svjedoka za svjedočenje, prilikom svjedočenja, te nakon svjedočenja, u smislu brifinga i osnaživanja ali i podrške u smislu osnaživanja pozitivnih misli koje dovode do toga da svjedok iz zgrade suda izađe zadovoljan sobom i svojom hrabrošću da svjedoči.

Ponovna odigravanja traumatskog iskustva su zamrznuta u vremenu, nepromjenjiva, ponižavajuća, usamljenička i otuđujuća (Van der Kolk, 2021). Svjedok žrtva ima osjećaj da se trauma opet doživljava te svjedok prilikom svjedočenja izražava emocije i oblike ponašanja, poput stida, krivice, anksioznosti i depresije. Razumijevanje načina na koji je neko iskustvo doživljeno i koliko ga je osoba uspjela integrisati u svakodnevni život je ključni momenat u razumijevanju kako pristupiti i razgovarati sa preživjelim osobom te koje su realne potrebe svjedoka. Uloga podrške i zaštite u ovom procesu svjedočenja je prije svega ljudska i emotivna, a zatim i psihosocijalna i tehničkologistička.

Poslije 20 godina djelovanja Odjel za podršku svjedocima slavi svoj jubilej jer je opravdao svoju ulogu postojanja. Zbog svega navedenog bitno je istaći da stručne osobe iz odjela imaju ulogu da kontinuirano jačaju svoj kapacitet na poljima gdje je preuzeo odgovornost. Ne treba se zanemariti ni činjenica da smo uz pomoć stručnih osoba iz odjela za podršku izbjegli kažnjavanje svjedoka zbog pravovremene informacije koju dobijemo od profesionalaca. Dugogodišnja praksa je pokazala da je mnogo veći odaziv svjedoka na poziv suda, motivisanost svjedoka za učešće u sudskim postupcima je sigurno veća što pokazuje i podatak da su privođenja svjedoka od strane Sudske policije BiH na godišnjem nivou jedan ili nijedan svjedok na predmetima ratnog zločina.

Kroz djelovanje odjela za podršku svjedocima poslije 20 godina rada iskustveno možemo reći da je sudijama olakšan posao jer brigu, odgovornost, podršku i procjenu u vezi sa svjedocima koji će se pojaviti pred sudom snosi odjel u potpunosti. Zato je bitno da svi odjelu ili kontakt osobe za podršku na entitetskim sudovima gdje je to obezbijeđeno preuzmu svoju ulogu, učestvuju kontinuirano u edukacijama koje su za njih predviđene i jačaju svoje resurse i kapacitete a sve u interesu svjedoka.

Dobra praksa održavanja sastanaka Koordinacionog tijela koji obuhvataju učešće službenika odjela za podršku svjedocima iz sudskih i tužilačkih institucija u okviru kojih se pruža i stručna pomoć svjedocima u predmetima ratnih zločina, kao i učesnika iz pravosudnih institucija koje još uvijek nemaju uspostavljene navedene odjele je pokazatelj da saradnja i razmjena iskustava trebaju biti sastavni dio uloge odjela. Do sada je bilo sedam takvih sastanaka gdje je koordinator za niže sudove odjel za podršku svjedocima Suda BiH.

Uloga Odjela za podršku svjedocima Suda BiH poslije dvadeset godina djelovanja je još veća i odgovornija te dijelom preuzima i ulogu promovisanja značaja i potrebe da se otvore odjeli u sudovima gdje to nije realizovano ali i ulogu da osnaži druge odjele podupirući ih slikom i stalnim podsjećanjem na stvarnu ulogu odjela koja se ne smije umanjiti.

Stručne osobe odjela su u pomalo nezavidnom položaju jer prvo moraju da pojasne svrhu postojanja i djelovanja u pravosudnim organizacijama nerijetko se i namećući uz obrazloženje svoje uloge. Ali kada se njihova uloga prepozna svi akteri suđenja uključuju u proces odjel za podršku svjedocima znajući da im njihova uloga olakšava posao.

Sa druge strane sudije i odgovorne osobe treba da prepoznaju značaj podrške svjedocima kako bi se izbjegao rad po potrebi. Na osjetljivim predmetima pred sudovima rad odjela za podršku svjedocima treba da se odvija po automatizmu.

U konačnici svi učesnici u procesu svjedočenja imaju zadatak da svjedočenje svjedoka žrtve protekne kroz adekvatan suportivni pristup ili okruženje.

Završetak prvog dana rada savjetovanja

PANEL- "Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima" 09:00 – 12:00 (SALA I)

Panel podržan od strane Ministarstvo pravde BiH, UNODC, Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom i AIRE Centar;

Moderator: Martina Raguž, Projektna menadžerica, AIRE Centar

Panelisti: **Zlatko KNEŽEVIĆ**, sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u penziji i konsultant na projektima AIRE centra i **Miodrag BAJIĆ**, zamjenik Glavnog republičkog tužioca – specijalni tužilac u Posebnom odjeljenju za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala Republičkog javnog tužilaštva RS, „*Analiza prakse tužilaštava Bosne i Hercegovine u predmetima organizovanog kriminala i korupcije*“; **Prof. dr. sci. Sanela LATIĆ**, Pomoćnik ministra pravde Bosne i Hercegovine, „*Institucionalno-normativne aktualne aktivnosti, na europskom nivou, na razvoju naprednijih oblika oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi / imovine*“; **Hanadi Karić**, pomoćnica direktora Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom, „*Koordinacija i saradnja Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom sa pravosudnim institucijama u postupku oduzimanja i upravljanja nezakonito stečenom imovinom*“; **Jasna PEKIĆ**, Regionalna specijalistica UNODC – Ured Ujedinjenih naroda za drogu i kriminal, „*Prezentacija Vodiča za oduzimanje imovine i imovinske koristi proistekle iz krivičnog djela*“

Zlatko Knežević, sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u penziji i konsultant na projektima AIRE centra „Analiza prakse tužilaštava Bosne i Hercegovine u predmetima organizovanog kriminala i korupcije“

Je u svom izlaganju predstavio metodologiju rada na Analizi prakse tužilaštava Bosne i Hercegovine u predmetima organizovanog kriminala i korupcije, naglašavajući da je riječ o prvoj analizi ovog tipa u Bosni i Hercegovini. Analiza je uz podršku Vlade Ujedinjenog Kraljevstva, rezultat rada tima AIRE Centra i tužitelja praktičara na predmetima koji su već bili obuhvaćeni analizom prakse najviših sudova u BiH u predmetima organiziranog kriminala i korupcije. Fokus analize bio je na tužilačkom postupanju u ovim predmetima, pri čemu su izostavljeni akademski komentari i kritike, a cilj je bio ponuditi praktičan uvid u rad tužilaštava na svim razinama. Analiza prikazuje šta se konkretno dešavalo u predmetima, koje su bile ključne radnje tužilaca i koji je konačni ishod postupka.

U svom izlaganju sudija Knežević ukazao je na promjene u trendovima i razvoju tehnologije, ističući da analogija poput uvođenja DNK analiza može poslužiti i u kontekstu institucionalnog pristupa finansijsko-forenzičkim vještačenjima i tretmanu kriptovaluta. Kao jedan od zaključaka analize navedeno je da je finansijsko-forenzička podrška tužilaštvima obaveza države i svih nivoa vlasti koji učestvuju u postupcima istrage, odbrane, supervjestačenja i presuđenja. Nedostatak specijalizacije za visokotehnološki kriminal, kakav postoji u susjednoj Republici Srbiji, uzrokuje neadekvatan odgovor na ovakve predmete, u kojima bi trebali zajednički djelovati ekonomisti, forenzičari i IT stručnjaci.

U analizi je zabilježen mali broj slučajeva kršenja osnovnih normi iz zakona o krivičnom postupku. Ilustrativan je primjer upotrebe posebnih istražnih radnji, gdje je standard dokazivanja pred sudovima vrlo visok. Međutim, naglašeno je da je u pojedinim situacijama svrsishodnije preduzeti određene radnje i uz rizik od povrede prava, nego propustiti ključne korake u dokazivanju složenih krivičnih djela.

Sudija Knežević je, govoreći iz pozicije člana Venecijanske komisije, istaknuo da pravosudni sistem BiH pokazuje visok stepen profesionalnosti i znanja te da u materijalnopravnom i procesnom smislu ne zaostaje za državama članicama Vijeća Europe. Ipak, ukazano je na potrebu uspostavljanja institucionalnih mehanizama za podršku istražnim organima, naročito u oblasti finansijsko-forenzičkih vještačenja.

Miodrag Bajić, zamjenik Glavnog republičkog tužioca – specijalni tužilac u Posebnom odjeljenju za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala Republičkog javnog tužilaštva RS, „Analiza prakse tužilaštava Bosne i Hercegovine u predmetima organizovanog kriminala i korupcije“

Je ukazao je da analiza ima izrazito praktičan karakter, fokusirana na konkretna postupanja tužilaca. Prema njegovim riječima, tužioci ne postupaju loše, a analizirani predmeti su u velikoj mjeri rezultirali osuđujućim presudama i bez značajnijih povreda postupka. Međutim, naglašeno je da su predmetima većinom rukovodili iskusni tužioci, dok je na nižim nivoima vidljiv problem nedostatka znanja i iskustva. To

se, prema njemu, može prevazići kvalitetnim građenjem predmeta, jačanjem argumentacije i pozivanjem na praksu evropskih i regionalnih sudova. Posebno je istaknuta važnost kontinuiranog profesionalnog usavršavanja.

Organizirani kriminal i korupcija su oblasti s posebno složenim oblicima dokazivanja. Kao jedan od glavnih problema izdvojena je nemogućnost efikasnog oduzimanja kriptovaluta zbog nedostatka metodologije i resursa, što je posebno izraženo na državnom nivou. Najveći izazov u predmetima organiziranog kriminala predstavlja dokazivanje postojanja i djelovanja grupe, dok se u predmetima korupcije dodatni otpor javlja u procesuiranju slučajeva koji se tiču političkih izabranika ili aktivnih službenika. U tim slučajevima, jedino kvalitetna vještačenja mogu pružiti objektivne odgovore. Kvalitetni nalazi koji ne ukazuju na postojanje osnovane sumnje neće voditi ka podizanju optužnica i u tom smislu neće predstavljati problem. Poseban izazov predstavljaju medijski eksponirani predmeti koji su često podložni pritiscima, ali se tužioci moraju naučiti nositi s njima uz brzinu i efikasnost. Ukazano je i na specifičnosti složenog državnog ustroja i poroznosti granica, gdje imovina i kapital često prelaze granice te se koristi mreža povezanih osoba za prikrivanje vlasništva. Kao primjer navedena je kupovina nekretnina u Beogradu, koja nije evidentirana u zemljišnim knjigama, već se istina otkriva kroz analizu sekundarnih pokazatelja poput plaćanja režija. Sve navedeno značajno otežava finansijske istrage i zahtijeva inovativnost i nadzor tužilaca nad radom policijskih agencija, posebno u predmetima visoke korupcije.

Analiza je također ukazala na potrebu izrade kvalitetnih planova istrage i precizne komunikacije među institucijama. Napredak tehnologije, posebno pojava kriptiranih komunikacija, dodatno komplikuje dokazne postupke. **Ukazano je na važnost provođenja finansijskih istraga radi identifikacije pokretne i nepokretne imovine, te na potrebu za jasnim, sažetim i činjenično preciznim optužnicama, uz odgovarajuće kvalifikacije krivičnih djela. Zaključeno je da je zakonitost dokaza i izbjegavanje bitnih povreda ključna pretpostavka uspješnog krivičnog gonjenja**

dr. sci. Sanela Latić, Pomoćnik ministra pravde Bosne i Hercegovine, *“Institucionalno-normativne aktualne aktivnosti, na europskom nivou, na razvoju naprednijih oblika oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi / imovine”*

G-đa Latić predstavila je pravni pregled objavljen u časopisu *Pravo i pravda*, uz ukazivanje na globalni izazov: uprkos sveobuhvatnim naporima, oduzima se tek 1–2% nezakonito stečene imovine. Stoga je naglašena potreba za modernizacijom međunarodnih i domaćih propisa, posebno u kontekstu transnacionalnog organiziranog kriminala, gdje kriminalne grupe ulažu značajna sredstva u tehničku opremu i osposobljavanje članova kako bi zaštitili imovinsku korist. Države, uključujući BiH, moraju unaprijediti normative, institucionalni okvir, stručne kapacitete i međunarodnu suradnju.

U tom smislu, BiH bi se trebala fokusirati na dva ključna izvora prava. Prvi je EU direktiva iz 2014. i nova iz 2024. godine, koje već sada obavezuju BiH i zahtijevaju usklađivanje zakonodavstva s EU pravnom stečevinom. Drugi su instrumenti Vijeća Europe, posebno Varšavska konvencija.

G-đa Latić je istakla da se radi na obavezujućem dodatnom protokolu Varšavskoj konvenciji, koji će uključivati mehanizme otkrivanja, upravljanja i raspodjele imovine. Posebno su izdvojena tri mehanizma:

1) obavezno oduzimanje imovine uz primjenu proporcionalnosti u skladu s praksom ESLJP (Protokol 1, čl. 6 i 8),

2) prošireno oduzimanje, koje se može primijeniti i bez predikata i nakon presude, i

3) oduzimanje imovine bez presude (civil-based/confiscation in rem), gdje je imovina, a ne osoba, predmet postupka. Istaknuto je da države mogu birati mjere iz protokola te uložiti rezerve na pojedine članove.

Savjetuje se da Ministarstvo pravde zajedno s pravosudnim institucijama definiše koje mjere može primijeniti i gdje bi eventualno trebalo izjaviti rezerve na novi obavezujući Protokol Varšavskoj konvenciji koji će biti dat na ratifikaciju zemljama članicama Vijeća Europe u periodu septembar/rujan – oktobar/listopad 2025.

Hanadi Karić, pomoćnica direktora Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom, *„Koordinacija i saradnja Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom sa pravosudnim institucijama u postupku oduzimanja i upravljanja nezakonito stečenom imovinom“;*

G-đa Karić predstavila je video i prezentaciju o radu Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom, s posebnim naglaskom na koordinaciju s pravosudnim institucijama. U oktobru 2024. godine

izrađen je plan za unapređenje rada Agencije, u skladu s člankom 22 nove EU direktive iz 2024. U partnerstvu s UNODC-om i OSCE-om uspostavljena je saradnja s više tužilaštava i potpisani su memorandumima o suradnji s institucijama zaduženim za izvršenje sudskih odluka. U tom periodu, Agencija je izvršila 41 sudsku odluku i uplatila 5 miliona KM u budžet FBiH. Također je realizirana jedna od planiranih specijalističkih edukacija.

Jasna Pekić, Regionalna specijalistica UNODC – Ured Ujedinjenih naroda za drogu i kriminal, „Prezentacija Vodiča za oduzimanje imovine i imovinske koristi proistekle iz krivičnog djela“

Jasna Pekić iz UNODC-a predstavila je aktivnosti organizacije na globalnom i regionalnom nivou, koje se temelje na UN konvencijama, posebno UNCAC-u i UNTOC-u. UNODC je podržao izradu Strategije za borbu protiv korupcije i Strategiju za borbu protiv organizovanog kriminala i izradu ažuriranog Vodiča za oduzimanje imovinske koristi za praktičare u BiH, koji uključuje obrasce, pravni okvir te praksu ESLJP-a i domaćih sudova. Posebna pažnja posvećena je preporukama MONEYVAL-a i jačanju institucionalnog odgovora u skladu s tim preporukama.

Preporuke i zaključci panela: Pravosudna praksa i finansijske istrage

1. Finansijske istrage i dokazivanje imovinske koristi

- Neophodno je da svaka istraga u predmetima organiziranog kriminala i korupcije obavezno uključuje i finansijsku istragu, kao integralni dio tužilačke strategije.
- Istaknuta je potreba za uspostavljanjem institucionalne podrške tužilaštvima u fazi istrage kroz dostupnost forenzičko-finansijskih i tehničkih kapaciteta, uključujući u oblasti kriptovaluta i digitalnih tragova.

2. Vještačenja i identifikacija imovine

- Naglašena je potreba za razvojem kapaciteta u oblasti identifikacije stvarnih vlasnika i povezanih lica, uključujući korištenje indirektnih izvora podataka i inovativnih metoda (npr. analiza režijskih plaćanja).
- Instituti za vještačenja moraju biti osnaženi kako bi osigurali nezavisnost i objektivnost nalaza, posebno u slučajevima politički osjetljivih i medijski eksponiranih predmeta.

3. Normativni okvir i harmonizacija sa međunarodnim standardima

- Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine na državnoj razini će omogućiti rješavanje problema koji se pojavljuju nedostatkom državne Agencije
- Preporučuje se usklađivanje BiH propisa s EU direktivom (2014/42 i 2024 zamjenska direktiva) i dosljedna primjena konvencija Vijeća Europe, kao i razmatranje rezervi na novi obvezujući Protokol uz Varšavsku konvenciju.

4. Institucionalna saradnja i operativni mehanizmi

- Potrebno je jačati suradnju između tužilaštava, sudova i agencija za upravljanje imovinom, radi pravovremene razmjene informacija i koordiniranog djelovanja.
- Preporučuje se uspostavljanje operativne prakse za hitno zamrzavanje imovine (npr. u roku od 24 sata), u skladu s EU standardima o hitnom odgovoru.
- Naglašena je potreba za kontinuiranim stručnim usavršavanjem i specijalističkim obukama za sudije, tužioce, istražioce i saradnike u oblastima finansijskog kriminala, digitalne forenzike i međunarodne pravne pomoći.

5. Međunarodna saradnja i prekogranična razmjena informacija

- Aktivirati sve dostupne mehanizme za otkrivanje, blokadu i povrat imovine u inostranstvu, uključujući korištenje međunarodne pravne pomoći, FIU mreža i sporazuma o razmjeni podataka.
- Kriptoimovina, digitalna sredstva i složeni finansijski tokovi moraju biti uključeni u nove propise i praktične smjernice, kako bi se osigurala pravovremena reakcija pravosuđa i drugih institucija.

PANEL- Advokatske komore Federacije BiH i Advokatske komore Republike Srpske; 12:30 – 15:00 (SALA I)

Moderator: Sonja Malić, Advokatska komora Republike Srpske, advokatica iz Prijedora;

Panelisti: Mirna Avdibegović, advokatica iz Sarajeva i **Tatjana Vasić**, advokatica iz Bijeljine, *“Pravo na obavještenje o optužbama u krivičnom postupku u svjetlu sudske prakse Ustavnog suda Bosne i Hercegovine”*; **Saša Labotić**, advokat iz Banja Luke; *„Primjena blažeg zakona i postupak zamjene kazne zatvora novčanom kaznom”*; **Dragan Stanišić**, advokat iz Banja Luke; *„Odgovornost upravljača puta za štetu nastalu sudarom u nepravilno signalisanim raskrsnicama”*; **dr Nikola Sladoje**, advokat iz Istočnog Sarajeva; *„Posebni oblici -*

(vidovi) međunarodne pravne pomoći kroz praksu (pravni osnov za primjenu, međusobna veza i razlozi za izbor pravnog osnova i oblika (vida) međunarodne pravne pomoći)”

Mirna Avdibegović, advokatica iz Sarajeva i Tatjana Vasić, advokatica iz Bijeljine; “Pravo na obavještenje o optužbama u krivičnom postupku u svjetlu sudske prakse Ustavnog suda Bosne i Hercegovine”

Zaključak:

Pravo na odbranu je osnovno pravo koje čini pravo na pravičan postupak u smislu člana 6. EKLJP, a koje je prepoznao i Ustav BiH u članu II/3.e), i koje je detaljnije razrađeno kroz procesne zakone u Bosni i Hercegovini. Osnovni zahtjev ovog prava čini upoznavanje osumnjičenog, odnosno optuženog, sa optužbama koje mu se stavljaju na teret, usljed čega je postavljena i obaveza ispitivanja optuženog prije podizanja optužnice, uz poštivanje svih zakonom taksativno navedenih uslova takvog ispitivanja.

Nepoštivanje prava na odbranu i obaveze obavješćavanja optuženog još u fazi njegova statusa kao osumnjičenog sa optužbama koje mu se stavljaju na teret predstavlja prepreku za vođenje krivičnog postupka.

Ovi nedostaci, ukoliko se i pojave prilikom podizanja optužnice, moraju biti otklonjeni prilikom njenog potvrđivanja na način da sudija za prethodni postupak odbije potvrditi takvu optužnicu, jer se nisu stekli zakonom propisani uslovi za vođenje krivičnog postupka.

Potvrđivanja optužnica bez adekvatne i detaljne kontrole istih, vodi ka dugotrajnim i iscrpnim sudskim postupcima koji se okončavaju presudama kojima se optužba odbija upravo jer postoje okolnosti koje isključuju krivično gonjenje, a to je da optuženi nisu bili ispitani u odnosu na optužbe koje im se stavljaju na teret.

Obavješćavanje optuženih o optužbama protiv njih mora biti detaljno i zahtijeva predočavanje osnova sumnje i dokaza kako bi se isti uopće mogao braniti od takvih optužbi, a što je minimum obaveznih procesnih prava osumnjičenog, odnosno optuženog. Takvo obavještenje podrazumijeva i informaciju o pravnoj kvalifikaciji koja se optuženom stavlja na teret, odnosno mogućnosti pravnih kvalifikacija koje mu mogu biti stavljene na teret, a što se manifestuje kroz činjenični opis elemenata krivičnog djela od kojeg se optuženi ima braniti.

Svako suprotno postupanje predstavlja uskraćivanje minimalnih procesnih prava i prava na odbranu, te vodi ka povredi upravo člana 6. stav 3. EKLJP.

Neophodno je prevenirati, ali i sankcionisati, postupanja suprotno osnovnim zahtjevima ZKP-a BiH i drugih procesnih zakona u Bosni i Hercegovini. Činjenica je da krivični postupci u Bosni i Hercegovini traju dugo, da iziskuju značajna materijalna sredstva kroz istragu i vođenje glavnog pretresa. Presude kojima se optužba odbija zbog procesnih nedostataka moraju povlačiti odgovornost aktera krivičnog postupka koji su prouzrokovali takvo postupanje. Ovo iz razloga što se takvim postupcima prouzrokuje ne samo šteta optuženima, nego i samoj državi Bosni i Hercegovini, kako kroz narušavanje ugleda pravosudnih organa, tako i kroz kasnije naknade štete koje pripadaju pravosnažno oslobođenim licima, posebno nakon ponovljenih postupaka po vanrednim pravnim lijekovima. Stav autora ovog rada je da pravosuđe u Bosni i Hercegovini mora uspostaviti adekvatne standarde preveniranja i sankcionisanja odgovornih za opisana postupanja.

Dragan Stanišić, advokat iz Banja Luke; „Odgovornost upravljača puta za štetu nastalu sudarom u nepravilno signalisanim raskrsnicama”

Zaključak:

Osnovna odgovornost za saobraćajne nezgode su nepravilno signalizirane raskrsnice na upravljaču puta.

Širina kolovoza, broj saobraćajnih traka, frekvencija saobraćaja, izgled saobraćajnice, kao i kategorizacija puta ne utiču na pravila o prvenstvu. Članom 49. ZooBS su propisana pravila o prvenstvu i jedino u stavu 5. citiranog člana postoji odredba koja naovdi da je vozač dužan da propusti sva vozila koja se kreću putem na koji ulazi i kad taj put nije saobraćajnim znakom označen kao put s prvenstvom prolaza ako vozilom ulazi sa zemljanog puta ili puta sa makadamskim zastorom na put s kolovoznim zastorom, ili ako na put ulazi sa površine na kojoj se ne odvija saobraćaj. U svim drugim slučajevima kategorizacija i izgled puta nisu od važnosti za prvenstvo prolaza.

Sudovi sve češće prepoznaju propuste u održavanju i postavljanju saobraćajne signalizacije kao ključni faktor u uzrokovanju nezgoda. Pojedinačne sudske presude, naglašavaju da su upravljači puta odgovorni za stvaranje opasnih situacija i dovode do zaključka da vozači koji su postupali u skladu sa pravilima saobraćaja ne mogu biti krivi za nesreće nastale usljed nepravilne signalizacije.

Preporuke za unapređenje bezbjednosti saobraćaja uključuju strožiji nadzor nad postavljanjem i održavanjem saobraćajnih znakova, kao i bolju koordinaciju između nadležnih organa kako bi se osigurala dosljedna primjena zakona.

dr Nikola Sladoje, advokat iz Istočnog Sarajeva; „Posebni oblici - (vidovi) međunarodne pravne pomoći kroz praksu (pravni osnov za primjenu, međusobna veza i razlozi za izbor pravnog osnova i oblika (vida) međunarodne pravne pomoći)“

Zaključak:

Za posebne vidove međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima postoje veoma kvalitetni i precizni pravni osnovi u zakonodavstvu BiH, koje uz međunarodne ugovore iz ove oblasti, čija je članica BiH, predstavljaju pravni sistem države, tako da pravni osnovi iz ove oblasti daju mogućnost da se na adekvatan način pruži svaki oblik ove pravne pomoći. Kroz rad je istaknuta važnost međunarodnih ugovora i ukazano na hijerarhiju propisa koji regulišu ovu materiju. Isto tako ukazano je na osnovna pravila kod primjene i najčešće propuste u postupanju organa u BiH za određene vidove ove pravne pomoći. Ocjena je da će iznesena zapažanja, preporuke i informacije date u ovom radu koristiti bar onim nosiocima pravosudnih funkcija koji se u svojim postupanjima rjeđe susreću sa ovim vidovima pravne pomoći.

PANEL- „Umjetna inteligencija, kripto valute, digitalni dokazi“ 09:00 – 14:00 (SALA II)

Moderator: Almir Tabaković Direktor Centra za edukaciju sudija i tužilaca FBIH i **Mila Antelj**, Načelnica Sektora za stručno usavršavanje iz krivičnopravne oblasti CEST RS

Panelisti: Petar Majić, konsultant kompanije INsig2 – temu podržala Akademija evropskog prava, „Enkripcija digitalnih dokaza“; **Prof. dr. Hajrija Sijerčić-Čolić**, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, „Evropski pravni okvir o umjetnoj inteligenciji i ljudskim pravima“; **Mladen Furtula**, zamjenik Glavnog tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine, „Kriptovalute, direktni porezi i PDV, kroz prizmu krivičnih djela poreske utaje u Bosni i Hercegovini“; **Arben Murtezić**, pravni savjetnik Potpredsjednika Federacije Bosne i Hercegovine; „Oduzimanje kriptovaluta stečenih krivičnim djelom: izazovi i najbolje prakse“; **Darko Soldat**, kantonalni tužilac, Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo, "Inicijalna pitanja primjene umjetne inteligencije u krivičnom postupku" **mr sci Vahidin Đaltur**, Stalni sudski vještak za Informacijsko komunikacijsku oblast, „Umjetna inteligencija za digitalnu forenziku i dokazivanje“; **Dalibor Vrećo**, okružni javni tužilac, Okružno javno tužilaštvo Banja Luka, „Inicijalna pitanja primjene umjetne inteligencije izazovi u otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela iz oblasti visokotehnološkog kriminala i prikupljanju digitalnih dokaza“; **Nermin Keranović**, kantonalni tužilac, Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo i **Valentin Slišković**, odvjetnik iz Kiseljaka, „Istrage digitalnog piratstva: Kaznenopravni aspekti nelegalnih IPTV sustava“

Petar Majić, konsultant kompanije INsig2 – temu podržala Akademija evropskog prava; „Enkripcija digitalnih dokaza“

Zaključci:

Enkripcija digitalnih podataka danas je standard, a upotreba enkripcije seže još u prošlost. Ista ta enkripcija s danom postaje sve kvalitetnija, jača i rasprostranjenija. Kroz ovu prezentaciju istaknuo sam kako enkripcija s jedne strane čuva privatnost i sigurnost ljudi, ali s druge strane predstavlja ozbiljan izazov za pravosuđe i provedbu zakona. Ključni problemi su sve veći broj kriptiranih uređaja (računala, mobiteli, mediji, dronovi, ...), sofisticirane metode zaštite podataka, te rapidan razvoj novih tehnologija poput kvantne enkripcije. Kada znamo da se 7% zaključanih uređaja uopće ne obrađuje, znamo da nismo svemogući (forenzički stručnjaci) i da možda baš tih 7% uređaja skriva istinu koja je potrebna za rasvjetljenje forenzičkih slučajeva. Iako na tržištu postoji veliki broj forenzičkih alata koji omogućuju probijanje lozinki i dekriptiranje podataka, u praksi i dalje često nailazimo na značajne probleme i nemogućnost dobivanja dekriptiranih podataka. Razlog tome je što proces dekripcije nije jednostavan, a za mnoge vrste enkripcije još uvijek ne postoje rješenja.

Preporuke što bi trebalo promijeniti u sudskoj praksi:

- Brzina izdavanja sudskih naloga

Kod digitalne forenzike, vrijeme je presudan faktor. Ako se mobilni uređaj ugasi ili prođe previše vremena od trenutka zapljene a do tada nije izvršena ekstrakcija, podaci se mogu automatski izbrisati, enkripcija može postati neprobojna, a ključevi za dešifriranje mogu biti trajno izgubljeni. Što u konačnici dovodi do gubitka

podataka. Sudski nalozi trebaju se izdavati što je moguće brže, uz jasno definirane ovlasti i rokove, kako bi se maksimizirala šansa za uspješno prikupljanje dokaza.

- Fokus na forenziku uključenih uređaja

Tradicionalna deadbox forenzika (analiza isključenih uređaja) postaje sve manje učinkovita zbog enkripcije cijelog diska i automatskog zaključavanja, primjerice implementacija BitLocker-a. Ključevi za dekriptiranje često se nalaze samo u radnoj memoriji dok je uređaj uključen. Gubitkom napajanja gubi se mogućnost pristupa tim ključevima. Sudska praksa i policijski protokoli trebaju se prilagoditi tako da daju prioritet forenzičkoj obradi uključenih uređaja, uz suradnju stručnjaka (IT i digitalne forenzike) odmah po zapljeni.

- Edukacija i suradnja s digitalnim forenzičarima

Zbog sve složenijih tehnologija, nužna je kontinuirana edukacija sudaca i pravnika o tehničkim aspektima enkripcije i digitalne forenzike, odnosno bolja sinkronizacija. Samo informirani sudac može donijeti pravovremene i ispravne odluke o zakonitosti i relevantnosti digitalnih dokaza. Potrebno je uključiti digitalne forenzičare u faze planiranja i izdavanja naloga. Njihova stručnost može biti ključna za ispravno razumijevanje mogućnosti i naravno postojeća ograničenja tehnologije.

- Prilagodba zakonodavnog okvira

S obzirom na ubrzani razvoj kriptografije i sve veće izazove u digitalnoj forenzici, zakonodavni okvir mora biti fleksibilan i redovito ažuriran kako bi omogućio pravovremenu i učinkovitu reakciju na nove tehnološke prijetnje. Također, preporučuje se razmotriti proširenje ovlasti i drugih državnih tijela za provedbu zakona, kako bi i oni imali približno jednake mogućnosti i ovlasti u području digitalne forenzike kao što je u slučaju MUP-a. Time bi se osigurala bolja koordinacija, učinkovitost i pravovremeno prikupljanje digitalnih dokaza u svim fazama kaznenih i prekršajnih postupaka.

Prof. dr. Hajrija Sijerčić-Čolić, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, „Evropski pravni okvir o umjetnoj inteligenciji i ljudskim pravima“;

Zaključci:

Neophodno je upoznavanje sa razvojem etičkih i pravnih pravila o umjetnoj inteligenciji (UI) i zaštiti ljudskih prava, kao i razvojem koji se odnosi na korištenje alata UI u krivičnom pravu i pravosuđu. U tom smislu posebno treba uzeti u obzir međunarodne i zakonodavne akata o UI, kojima su Evropska unija i Vijeće Evrope konačno dali zeleno svjetlo tokom 2024. godine.

Akt o UI i Okvirna konvencija o UI predstavljaju najvažnije međunarodne pravne dokumente današnjice. Riječ je o obavezujućim pravnim instrumenatima za one koji kreiraju i razvijaju, te primjenjuju i upravljaju sistemima UI.

Kako bi se pratio razvoj događaja, i u BiH morat će se uložiti velika sredstva u znanje i stručnost u vremenu koje dolazi. Sve to može biti u službi aktivnijeg pristupa BiH na međunarodnom polju a u vezi s razvojem sistema UI vrijedne povjerenja.

Korištenje UI može ponuditi mnoge prednosti, ali samo ako se izbjegniju ili ublaže predrasude, diskriminacija i drugi rizici.

Opšti je stav da upotreba UI u krivičnom pravosuđu donosi revolucionarne promjene, koje će poboljšati efikasnost krivičnih postupaka i olakšati rad njegovim učesnicima. Međutim, sve ono što sa sobom nose sistemi UI zahtijeva ograničenje njene primjene u krivičnom pravosuđu i beskompromisan stav u očuvanju osnovnih krivičnoprocesnih načela, ljudskog dostojanstva i procesnih prava.

Potrebno je regulisati uslove za korištenje UI u krivičnom postupku kako bi se spriječili pogrešni činjenični i pravni zaključci te zaštitili ljudsko dostojanstvo, jamstva pravičnog postupka, zabrana diskriminacije i pravo na privatnost, koji su svi potencijalno ugroženi primjenom tehnologija koje simuliraju ljudsku inteligenciju.

Mladen Furtula, zamjenik Glavnog tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine. „Kriptovalute, direktni porezi i PDV, kroz prizmu krivičnih djela poreske utaje u Bosni i Hercegovini“;

Zaključci i preporuke:

Kako posjedovanje i trgovina kriptovalutama nisu nužno povezane sa kriminalnim aktivnostima neophodno je inicirati izmjenu pozitivnopravnih propisa i jasno regulisanje predmetne oblasti, prije svega u kontekstu krivičnopravnih i poreskih odnosno blanketnih propisa, i uopšte pojmovnih značenja kriptovaluta, kriptoimovine, te ukazati na nužnost takve precizne implementacije u kako entitetske, tako i odgovarajuće pravne okvire na nivou Bosne i Hercegovine naročito u PDV sistemu, odnosno u sistemu direktnih poreza. Potrebno je definisati jasna prava i obveze eventualnih investitora, kao i pružalaca usluga transakcijama

virtuelnim valutama i uslugama povezanih sa njima, kao i države sa druge strane, sve u duhu novih tehnologija i djelatnosti koje nisu ni postojale u vrijeme donošenja aktuelnih zakona i pravilnika. Jasna pravila će pomoći svima. Investitori će tačno znati kakve im je namete propisala država, koji su neophodni uslovi za registraciju jednog takvog poslovnog subjekta, kao i ko će, i na koji način, vršiti potrebne kontrole. Građani će slobodnije ulaziti u svijet tržišta virtuelnih valuta, i time imati mogućnost ostvarivanja vlastite koristi. Država će, stvaranjem takve klime, privući svježi kapital, povećati investicije, i na kraju, dodatno puniti vlastiti budžet, dok će pravosuđe i poreski organi biti lišeni bilo kakve improvizacije i proizvoljnosti prilikom primjene propisa, što će sveukupno povećati pravnu sigurnost i opšti životni standard.

Arben Murtezić, pravni savjetnik Potpredsjednika Federacije Bosne i Hercegovine, "Oduzimanje kriptovaluta stečenih krivičnim djelom: izazovi i najbolje prakse";

Zaključak i preporuke:

Rast upotrebe kriptovaluta u globalnim finansijskim tokovima stvorio je nove izazove za pravosudne i policijske institucije u borbi protiv finansijskog kriminala. Zbog tehničkih osobina kryptoimovine - kao što su anonimnost, decentralizacija i brzina transakcija - njeno otkrivanje, praćenje i oduzimanje iziskuje specijalizovanu stručnost, pravnu preciznost i međunarodnu koordinaciju. Analiza primjera iz prakse pokazuje da povrat imovine nije samo tehničko pitanje, već i pitanje dostupnosti odgovarajućeg pravnog okvira, institucionalne spremnosti i nivoa saradnje između javnog i privatnog sektora.

Regulativa MiCA, zajedno s pratećim EU zakonodavstvom poput DORA i AMLD6, postavlja nove standarde transparentnosti i odgovornosti na tržištu kryptoimovine. Međutim, zemlje Zapadnog Balkana, uključujući Bosnu i Hercegovinu, još uvijek nemaju harmoniziran ni sveobuhvatan regulatorni okvir koji bi omogućio efikasan povrat digitalne imovine stečene krivičnim djelom. Oslanjanje isključivo na opće odredbe o imovinskoj koristi i pranje novca nije dovoljno u svijetu gdje se kryptoimovina svakodnevno koristi u sofisticiranim kriminalnim mrežama.

Preporučuje se donošenje posebnog zakona ili barem podzakonskih akata koji jasno definišu pravni status kriptovaluta, uslove za njihovu zapljenu, postupke čuvanja i prodaje, kao i nadležnosti relevantnih institucija. Takođe je nužno osposobiti specijalizirane timove unutar tužilaštava, policije i finansijskih institucija, te razviti sistemsku saradnju s međunarodnim akterima i kriptoberzama. U konačnici, bez sveobuhvatnog, koordinisanog i multidisciplinarnog pristupa, institucionalna sposobnost da efikasno reaguje na digitalni kriminal ostat će ograničena.

Darko Soldat, kantonalni tužilac, Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo, "Inicijalna pitanja primjene umjetne inteligencije u krivičnom postupku";

Zaključak:

Ohrabruje se korišćenje programa zasnovanih na umjetnoj inteligenciji prilikom provođenja radnji dokazivanja u skladu sa Evropskom etičkom poveljom za korišćenje umjetne inteligencije u krivičnom sudovanju i okruženju.

mr sci Vahidin Đaltur, Stalni sudski vještak za Informacijsko komunikacijsku oblast. „Umjetna inteligencija za digitalnu forenziku i dokazivanje“;

Zaključak:

Detekcija digitalnih dokaza korištenjem UI algoritama predstavlja ogroman napredak u forenzičkoj analizi. Osim što ubrzava proces prikupljanja i analize podataka, UI pruža veću preciznost i mogućnost prepoznavanja složenih uzoraka. Forenzički istražitelji i vještaci mogu koristiti UI algoritme za automatizaciju procesa i stvaranje detaljnih izvještaja koji pomažu u razotkrivanju kriminalnih aktivnosti i prezentaciji dokaza pred sudskim organima.

Dalibor Vrećo, okružni javni tužilac, Okružno javno tužilaštvo Banja Luka, „Inicijalna pitanja primjene umjetne inteligencije izazovi u otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela iz oblasti visokotehnološkog kriminala i prikupljanju digitalnih dokaza“;

Zaključak:

Savremeno doba oblikovano je ubrzanim tehnološkim razvojem koji mijenja sve sfere društvenog života – od načina komunikacije do strukture kriminalnih aktivnosti. Visokotehnološki kriminal, koji koristi savremene informacione sisteme kao sredstvo i metu, danas se nameće kao jedan od najozbiljnijih bezbjednosnih izazova globalnih razmjera. Njegova snaga leži u anonimnosti, brzini i sposobnosti da se

adaptira novim digitalnim uslovima, dok mu prijetnju predstavlja jedino jednak stepen sofisticiranosti institucija koje ga nastoje suzbiti.

Tehnologije poput blockchaina, vještačke inteligencije, kriptovane komunikacije i darknet mreža redefinišu kriminalne obrasce, ali istovremeno pružaju i mogućnosti za njihov nadzor, dekodiranje i razotkrivanje. Iako ove tehnologije omogućavaju neviđenu efikasnost u izvršenju krivičnih djela, one istovremeno generišu podatke – digitalne tragove – koji, ako se pravilno prikupe i analiziraju, mogu postati ključni dokazi u sudskim postupcima.

Digitalni dokazi, za razliku od tradicionalnih oblika dokaznog materijala, zahtijevaju poseban režim rukovanja, kako bi se očuvala njihova vjerodostojnost. Njihova nematerijalna priroda, podložnost manipulaciji i visoka volatilnost postavljaju dodatne tehničke i pravne izazove pred tužilaštva, sudove i istražne organe. Neophodnost očuvanja tzv. „chain of custody“, kao i poštovanje domaćih i međunarodnih standarda o zakonitosti pribavljanja, od suštinskog su značaja za njihovu upotrebljivost u krivičnom postupku. Poseban izazov predstavlja upotreba digitalnih podataka pribavljenih međunarodnom saradnjom. Razlika između dokaza pribavljenih putem međunarodne pravne pomoći i onih dobijenih razmjenom podataka među policijskim agencijama može značajno uticati na njihov pravni status. Pored toga, postavlja se pitanje autentičnosti same komunikacije – posebno u kontekstu šifrovanih poruka i naprednih tehnika falsifikovanja sadržaja poput tzv. deepfake tehnologije.

Digitalna forenzika danas nije samo tehnički zadatak, već i pravna i etička obaveza. Od stručnjaka se zahtijeva visoka tehnička kompetencija, ali i sposobnost da rezultate prezentuju na način koji će zadovoljiti stroge procesne standarde. Forenzička analiza mora biti ponovljiva, transparentna i vođena dokaznim pravilima koji omogućavaju provjerljivost svakog koraka.

Budući odgovor na digitalni kriminal mora biti sistemski, a ne parcijalan. Potrebna je koordinacija između pravosudnih organa, policijskih agencija, ali i sektora obrazovanja i nauke. Pravosudni organi moraju imati pristup savremenoj tehnologiji, ali i stalnu stručnu podršku kako bi razumjeli kontekst i mehanizme funkcionisanja digitalnih tragova. Policija mora imati tehničku spremnost da izvrši sofisticirane pretrage i sačuva dokaze u skladu sa zakonom. Obrazovni sistem mora proizvoditi kadrove koji razumiju i pravo i tehnologiju, dok zakonodavac mora anticipirati promjene koje donosi tehnološka budućnost.

U konačnici, uspješno suzbijanje visokotehnološkog kriminala zavisi od sposobnosti društva da izgradi most između prava i tehnologije, između etike i efikasnosti. Održiva bezbjednost neće se postići pukom digitalizacijom postojećih mehanizama, već samo kroz duboku transformaciju institucionalnog pristupa, koji će se temeljiti na znanju, transparentnosti i zakonitosti.

Nermin Keranović, kantonalni tužilac, Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo i Valentin Slišković, odvjetnik iz Kiseljaka, „Istrage digitalnog piratstva: Kaznenopravni aspekti nelegalnih IPTV sustava“;
Zaključak:

Uspješna borba protiv nelegalnih IPTV sustava u Bosni i Hercegovini zavisi upravo od temeljitog jačanja kapaciteta za provođenje kaznenih istraga. Dosadašnje iskustvo pokazuje da se ključni problemi ne odnose samo na normativni okvir, već ponajviše na praktičnu provedbu — od inicijalnog otkrivanja nelegalnih IPTV sustava do pribavljanja i prezentacije elektronskih dokaza pred sudom.

Za početak, potrebno je razviti specijalizirane istražne timove unutar tužilaštava i policije, sastavljene od tužilaca, istražitelja i forenzičara sa znanjem o kibernetičkom kriminalu. Iskustva iz zemalja koje su uspješno procesuirale složene predmete digitalnog piratstva pokazuju da specijalizacija ne samo da povećava uspjeh istraga, nego i smanjuje trajanje postupaka. Prema izvještaju Savjeta Evrope, upravo su timovi sa tehničkom ekspertizom u stanju pravovremeno prepoznati sofisticirane modele rada nelegalni IPTV sustava i adekvatno odgovoriti na izazove koje oni donose.

Kako bi se osigurala zakonitost i prihvatljivost digitalnih dokaza, neophodno je usvojiti i dosljedno primjenjivati standardizirane forenzičke procedure. S obzirom da su elektronski dokazi podložni brisanju, izmjenama i manipulacijama, istražitelji moraju biti obučeni da već u početnim fazama istrage pravilno pribave, evidentiraju i sačuvaju sve podatke. Naime, svaka radnja vezana za elektronski dokaz morala bi biti dokumentirana u skladu sa međunarodnim standardima kako bi se osigurala njegova prihvatljivost pred sudom.

Posebnu pozornost u planiranju istraga treba usmjeriti na međunarodnu dimenziju predmeta. Nelegalni IPTV sustavi gotovo uvijek koriste servere, domene i platne servise registrirane u stranim jurisdikcijama, što zahtijeva pravovremeno aktiviranje instrumenata međunarodne pravne pomoći.

Implementacija Drugog dodatnog protokola Budimpeštanske konvencije¹ otvara nove mogućnosti za direktnu komunikaciju s privatnim sektorom u inostranstvu, što može značajno ubrzati proces pribavljanja kritičnih dokaza.

Uspješnost istraga zavisi i od tehničke opremljenosti istražnih organa. Potrebno je ulagati u digitalne forenzičke laboratorije, softver za analizu memorijskih artefakata i specijalizirane alate za presretanje i dekodiranje IPTV streamova. Interpol u svojim izvještajima o kibernetičkom kriminalu upozorava da bez moderne opreme, istražitelji ostaju nemoćni pred sofisticiranim tehnikama enkripcije i anonimizacije koje koriste operateri nelegalnih IPTV sustava.

Osim toga, potrebna je snažna veza između tehničkog i pravnog znanja unutar istražnih timova. Brze tehnološke promjene zahtijevaju kontinuiranu edukaciju istražitelja i tužilaca, kako bi bili u stanju razumjeti nove oblike prijenosa sadržaja, metode sakrivanja identiteta i načine funkcioniranja piratskih mreža. Investicije u ljudski kapital donose najveći povrat u borbi protiv digitalnog kriminala, jer stručan kadar može predvidjeti i prilagoditi se na nove prijetnje.

Konačno, neophodno je razviti proaktivne pristupe zasnovane na ranom otkrivanju prijetnji. Umjesto isključivo reaktivnog djelovanja nakon što je šteta uslijed počinjenja kaznenog djela već se desila, istražna tijela trebaju pratiti trendove u digitalnom piratstvu, analizirati sumnjive obrasce internetskog prometa i uspostaviti kontaktne tačke za prijavu nelegalnih IPTV sustava. Samim tim, unapređenje kaznenih istraga u oblasti otkrivanja i gašenja nelegalnih IPTV sustava ne zahtijeva samo tehničke reforme, već i promjenu paradigme u načinu razmišljanja: od sporadičnih i fragmentiranih pokušaja ka strateškom, interdisciplinarnom i proaktivnom pristupu koji uzima u obzir sve specifičnosti digitalnog okruženja u kojem se čine kaznena djela.

Budući da odgovor na digitalni kriminal mora biti sistemski, a ne parcijalan, učesnici savjetovanja su jednoglasno podržali prijedlog da se osigura edukacija ne samo pravosudnih organa i policijskih agencija, nego i advokata kako bi se svima omogućio pristup savremenoj tehnologiji i stalna stručna podrška i omogućilo razumijevanje konteksta i mehanizma funkcionisanja digitalnih tragova te je pozvan zakonodavac da anticipira promjene koje donosi tehnološka budućnost.

Završetak drugog dana Savjetovanja

ČETVRTAK 05.06.2025.GODINE

PLENARNO ZASJEDANJE

09:00 – 11:30

Moderatorica: Živana Bajić, Udruženje tužilaca Republike Srpske, tužilac Republičkog javnog tužilaštva Republike Srpske;

Panelista: **ma. Aleksandar Forca**, Okružni javni tužilac, Okružno javno tužilaštvo u Banjaluci, *„Čast i ugled – vrijednosti zaštićene materijalnim krivičnim pravom – sa posebnim osvrtom na praksu Republike Srpske“*
Zaključci:

1. Značajan iskorak u izgradnji pravnog sistema predstavlja normiranje krivičnih djela protiv časti i ugleda.
2. Posebnu pažnju treba posvetiti de lege ferenda dispozicijama koje bi otklonile postojeće manjkavosti.
3. Učiniti da krivicnopravni oblik zaštite bude jedini oblik zaštite.

09:30 – 11:00

PANEL: NASILJE U PORODICI

Moderatorica: Živana Bajić, Udruženje tužilaca Republike Srpske, tužilac Republičkog javnog tužilaštva Republike Srpske;

Panelisti: **prof. dr Ivanka Marković**, Univerzitet u Banjoj Luci Pravni fakultet, *„Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici u praksi sudova Republike Srpske“*; **dr. sci. Muhamed Tulumović**, Predsjednik Općinskog suda u

¹ Budimpeštanska konvencija o kibernetičkom kriminalu, Budimpešta 23.11.2001 godine, ratificirana u BiH 25.03.2006. godine.

Tuzli, „Primjena novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja prema ženama u Federaciji Bosne i Hercegovine“; **Armin Imamović i Vanesa Jusufbegović** viši pravni savjetnici u Uredu registrara Ustavnog suda BiH, „Nasilja u porodici, odnosno obaveze države u vezi sa nasiljem u porodici prema Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, sa praksom Evropskog suda i Ustavnog suda.“; **prof. dr Tamara Marić**, vanredni profesor Fakulteta pravnih nauka Univerziteta Apeiron; „Normativni okvir seksualnih delikata zasnovanih na nepostojanju pristanka“

prof. dr Ivanka Marković, Univerzitet u Banjoj Luci Pravni fakultet, „Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici u praksi sudova Republike Srpske“;

Zaključak:

Analiza presuda u suđenjima za krivično djelo iz člana 190 Krivičnog zakonika Republike Srpske koje su donesene u periodu od 2021 do 2025. godine pokazala je postojanje veoma neujednačene prakse u primjeni instituta sticaja i produženog krivičnog djela kod ove inkriminacije pri čemu je značajno istaći da se u nekim slučajevima radi o pogrešnoj ili nezakonitoj primjeni istih. Pored toga, uočeno je nezakonito izricanje pojedinih krivičnih sankcija kao i povreda načela vremenskog važenja krivičnog zakona što sve zajedno ukazuje na neophodnost konstantne edukacije nosilaca pravosudnih funkcija u oblasti tumačenja i primjene opštih instituta krivičnog prava u postupcima suđenja za krivično djelo Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, a sve u cilju optimalne realizacije načela vladavine prava.

dr. sci. Muhamed Tulumović, Predsjednik Općinskog suda u Tuzli, „Primjena novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja prema ženama u Federaciji Bosne i Hercegovine“;

Zaključci:

1. „U cilju što kvalitetnije primjene novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja prema ženama u Federaciji BiH, neophodno je osigurati hitnu edukaciju sudija, tužilaca, policijskih organa i zaposlenika organa starateljstva, kako bi sa žrtvama nasilja i nasilnim osobama postupali educirani zaposlenici“,
2. „Tražiti od Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine i Federalnog ministarstva pravde da preporuči svim pravosudnim institucijama da identificiraju ključne probleme i dileme u primjeni novog zakon, kako bi se što prije pristupilo izmjenama novog zakona“,
3. Tražiti od Federalnog ministarstva pravde da na već identificirane bitne nejasnoće u primjeni novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja prema ženama u Federaciji BiH, kao što je:
 - a) pravo na punomoćnika iz člana 15 stav 1. tačka dž, i
 - b) pravo na tajnost podataka na osnovu kojih se može otkriti identitet žrtve nasilja ili identitet člana njene porodice iz člana 15. stav 1. tačka lj.,dostavi subjektima zaštite žrtve nasilja, (sudovi, tužilaštva, policija, organi starateljstva), odgovarajuće mišljenje ili da se pomenuta regulacija uredi određenom instrukcijom ili mišljenjem, kako bi se spriječile štetne posljedice pogrešne primjene spornih odredbi zakona.

Armin Imamović i Vanesa Jusufbegović viši pravni savjetnici u Uredu registrara Ustavnog suda BiH, „Nasilja u porodici, odnosno obaveze države u vezi sa nasiljem u porodici prema Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, sa praksom Evropskog suda i Ustavnog suda.“

Zaključci:

U pogledu sve učestalijeg „nasilja u porodici“ ukazano je na praksu Evropskog suda za ljudska prava, te je dat osvrt na postojanje domaće zakonske regulative. Ukazano je da žrtve nasilja u porodici mogu tražiti zaštitu svojih prava u skladu sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (koja ima supremaciju nad svim zakonima u Bosni i Hercegovini), ali da ne postoji niti jedan predmet pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine, u kojem se ovo pitanje rješavalo. U vezi s tim su pojašnjeni opći principi/standardi Evropskog suda za ljudska prava u kontekstu prava zaštićenih čl. 2. 3. i 8. Evropske konvencije (i u pogledu člana 8. Evropske konvencije stavljen akcenat na kibernetičko nasilje nad ženama u porodici), pri čemu je istovremeno napravljen i osvrt na novousvojeni Zakon o zaštiti nasilja u porodici i nasilja prema ženama u Federaciji Bosne i Hercegovine. Izlaganje i diskusija povodom prezentiranih tema iz oblasti nasilja u porodici je imala za cilj da se javnim vlastima-sudovima, tužilaštvima i policijskim službenicima-skrene pažnja na izazove i dileme sa kojima se sreću u radu sa predmetima iz navedene oblasti. Pri tome je naglašena obaveza javnih vlasti da u primjeni relevantnih propisa iz oblasti nasilja u porodici uzmu *a priori* u obzir zaštitu prava žrtve (npr. pravo na život, zabrana mučenja, te zabrana diskriminacije), ali i da istovremeno

vode računa o uspostavljanju pravične ravnoteže-balansa u kontekstu drugih ustavno-konvencijskih prava (npr. pravo na imovinu, pravo na dom, privatni i porodični život, sloboda kretanja, te pravo na slobodu i sigurnost) čija se primjena potencijalno aktivira u takvim sudskim postupcima kada je riječ o suprotnoj strani. Isto tako je tokom rasprave u ustavnosudskom smislu otvoreno i pitanje/dilema daljnje pravne naravi novousvojenog zakona u svjetlu dosadašnje prakse Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, kojom su do sada takvi postupci bili pravno kvalifikovani kao *sui generis* postupci u kontekstu garancija obuhvaćenih pravom na pravično suđenje. Općenito je zaključeno da je od krucijalne važnosti da svaka sudska odluka donesena temeljem novog zakona o zaštiti nasilja u porodici i nasilja prema ženama zadovoljava kriterij obrazložene sudske odluke i da se prilikom određivanja/produžavanja pojedinačnih mjera vodi računa o dužini njihovog trajanja, kao i da se izbjegava prejudiciranje utvrđenja činjeničnog stanja i krivičnopravne odgovornosti jer to spada u nadležnost redovnog krivičnog postupka.

prof. dr Tamara Marić, vanredni profesor Fakulteta pravnih nauka Univerziteta Apeiron, "Normativni okvir seksualnih delikata zasnovanih na nepostojanju pristanka"

Umjesto zaključaka:

GREVIO izvještaj o polaznoj evaluaciji za Bosnu i Hercegovinu za 2022. godinu naglašava potrebu rada na svim oblicima nasilja nad ženama, osim nasilja u porodici. U svjetlu nalaza GREVIO-a i preporuka Odbora stranaka, trenutno se u Bosni i Hercegovini sprovodi projekat Vijeća Evrope "Borba protiv digitalnog i seksualnog nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini" sa fokusom na rješavanje ograničenja u političkim i pravnim okvirima vezanim za seksualno nasilje i digitalnu dimenziju nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini. Kako bi podržao donosiocima odluka i politika u BiH u potpunom usklađivanju sa standardima Istanbulske konvencije, projekat Vijeća Evrope razvio je analizu nedostataka postojećih zakonodavnih, političkih i institucionalnih okvira u BiH u rješavanju digitalnog nasilja nad ženama i seksualnog nasilja u odnosu na definiciju seksualnog nasilja zasnovanu na pristanku u skladu sa Istanbulskom konvencijom i drugim relevantnim međunarodnim standardima i sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava. Analiza nedostataka nudi niz preporuka o tome kako postići usklađivanje sa standardima Istanbulske konvencije u dvije ciljne oblasti uzimajući u obzir trenutno stanje u BiH, kao i obećavajuće prakse država članica Vijeća Evrope.

Centralno pitanje bilo je da li bi izmjena zakonske definicije seksualnog nasilja da uključi nedostatak dobrovoljanog datog pristanka dovela do značajnog povećanja presuda. Pojavila se zabrinutost zbog potencijalnih poteškoća u dokazivanju slučajeva, i da li će ove promjene imati praktične efekte (tj. da li bi to rezultiralo većim brojem presuda). Da bi se riješili ovi problemi, predloženo je da se sudije i tužioci konsultuju kako bi se identifikovali nedostaci i slabosti u trenutnom okviru. Upravo iz navedenog razloga, postojalo je snažno priznanje potrebe za obavezujućom, intenzivnom i kontinuiranom edukacijom pravosudnih stručnjaka, te dogovor da zakonodavne promjene trebaju biti dio širih pravnih reformi u BiH. Zabrinutost je izražena oko toga da li će promjene u definiciji seksualnog nasilja olakšati proces dokazivanja ili povećati prijavljivanje i osuđujuće presude.

Na osnovu do sada sprovedenih aktivnosti stručnjaka iz oblasti pravosuđa, policije i vladinog sektora, doneseno je nekoliko bitnih zaključaka:

- Prepoznati zakonodavni zamah prema definicijama seksualnog nasilja zasnovanim na pristanku.
- Povećati podršku za osnivanje kriznih centara za žrtve.
- Podići svijest o potrebi za uspostavljanje pravnih okvira koji se bave online nasiljem nad ženama u javnoj sferi.

DODATNE PREPORUKE

Na osnovu zaključaka sa savjetovanja i savremenih međunarodnih standarda, u nastavku su dodatne preporuke koji su utvrđene nakon diskusija učesnika i izlagača po panelima i ključnim tematskim oblastima:

1. Umjetna inteligencija i krivično pravosuđe

- Uspostaviti radnu grupu pri VSTV-u BiH za izradu smjernica o primjeni umjetne inteligencije u pravosuđu.
- Donijeti etički kodeks za korištenje umjetne inteligencije u krivičnom postupku, u skladu s EU regulativom.
- Osigurati edukaciju pravosudnih aktera o mogućnostima i ograničenjima umjetne inteligencije.
- Ograničiti automatizirane alate na pomoćne funkcije bez utjecaja na odluku o krivici.

2. Digitalna imovina i kriptovalute

- Formirati državnu agenciju za upravljanje digitalnom imovinom.
- Donijeti zakon o digitalnoj imovini koji obuhvata definicije, proceduru zapljene, prodaje i čuvanja kriptovaluta.
- Uključiti fintech sektor u mehanizme otkrivanja i zamrzavanja digitalne imovine.

3. Visokotehnološki kriminal i digitalni dokazi

- Uspostaviti državni digitalni forenzički centar.
- Razviti „chain of custody“ softver za digitalne dokaze.
- Donijeti zakonsku definiciju digitalnog piratstva i specifičnih oblika visokotehnološkog kriminala.

4. Procesna prava i ujednačena praksa

- Uvesti standardizirani obrazac za provjeru procesnih garancija prije potvrđivanja optužnice.
- Razviti sistem za dokumentaciju prevođenja i poučavanja osumnjičenih, uključujući audio i video zapise.
- Uspostaviti mrežu za monitoring ujednačenosti sudske prakse.

5. Nasilje u porodici i seksualno nasilje

- Osnivanje specijalizovanih odjela za predmete nasilja u porodici i seksualnog nasilja.
- Uvođenje MARAC modela međusektorske saradnje za visoko-rizične slučajeve.
- Osigurati krizne centre za žrtve sa integrisanim pristupom (pravna, medicinska i psihološka pomoć).

6. Podrška svjedocima

- Uspostaviti registar vulnerabilnih svjedoka uz poštovanje GDPR-a.
- Razviti program post-monitoringa i psihosocijalne pomoći nakon svjedočenja.
- Automatizovati uključivanje odjela za podršku u sve osjetljive predmete.

Nakon rasprave na završnom zasjedanju učesnici savjetovanja prihvatili su zaključke koje je iznio predsjednik Organizacionog odbora.

Učesnici i organizator savjetovanja posebno se zahvaljuju UNODC – Uredu Ujedinjenih naroda za drogu i kriminal, Federalnoj agenciji za upravljanje oduzetom imovinom, AIRE Centru, Ministarstvu pravde Bosne i Hercegovine i Akademiji evropskog prava (ERA) koji su imali svoje panele ili izlagače na savjetovanju i Sudskoj policiji Federacije Bosne i Hercegovine na podršci u osiguranju savjetovanja.

Predsjednik organizacionog odbora se zahvalio svim učesnicima i izlagačima u radu savjetovanja a posebna zahvalnica uposlenicima JU Centrima za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH i JU Centrima za edukaciju sudija i javnih tužilaca Republike Srpske i pravosudnoj komisiji Brčko Distrikta BiH u podršci u organizaciji savjetovanja.

Upućen je poziv svim učesnicima da uzmu učešće u radu sljedećeg **XXIV savjetovanja iz krivično pravne oblasti koje se planira održati od 02 do 05. juna/lipnja 2026. godine u Neumu.**

Neum, 05.06.2025. godine

**Za Organizacioni odbor XXIII savjetovanja iz krivičnogprave
oblasti Neum 2025**

Predsjednik
Elis Sultanić s.r.